

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. Alapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

A bölcsészet jelentősége a jelenkorban és a jövőben.

(Folytat. s.)

De a költészeti és vallásos fellengzésen kívül van még egy eszménykép, melyet ha a bölcsészet meg tudna valósítani, méltán helyezhetné magát a vallás és a művészet felibe. Azt mondták, hogy a bölcsészet forrása a csudálkozás, *διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὖν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν* (Arist. metaph. I.2. 382); és a csudálkozás, gondolkodás, kritika és kutatás gyümölcse, igaz! nem valósi próféta, se költői rajongás, de annál inkább biztos, megnyugtató tudás, isteni tudomány. De bezzeg régen volt az már, midőn egyedül a bölcsészet eredt a csudálkozásból, midőn egyedül ő vezette az embereket a gondolkodásra és adhatott tápot azon hiedelemnek, hogy a bölcsészenéz a természet legelrejtettebb titkaiba, egyesíti magában az összes emberiség bölcsességét. Az Aristotelesek, Albertus Magnusok, Faustok, az u. n. universal genie-k ideje lejárt. Most már tisztán áll a korszellem előtt, miszerint az emberi ész napról-napra szaporodó, fokozódó vívmányai lehetlenné teszik, hogy egyes ember rövid életének pályáján végig mérje e határtalan tért, feldolgozza, gyümölcseit mind megemészsze. Tehát úgy látszik a bölcsészet ideje végkép lejárt. Mert a bölcsészetről való ó- és középkori eszményképnek nem felel meg egyéb mint oly bölcsesség, mely az emberi ész összes birtokát úgy tartalmilag felkarolja, mint a lakóvilág feldolgozza. Ha pedig figyelmesen oda hallgatunk az ujkor hangoztatta jelszavakra, akkor úgy találjuk, hogy azt a régi a bölcsészetről való eszményképet egy másik váltotta fel a korszellemben, a mely, úgy látszik, már nem bölcsészet, már nem egyszerű, hanem két alakot mutat, és ezek: tudomány és műveltség. Tudomány alatt értendő a szak-tudomány, még pedig úgy, hogy csak az összes emberiség lehet ama bölcsész, ki a tudományoknak a sok egyes szaktudományból előálló köztársaságát magába ölelheti. Az egyes emberre nézve nem marad egyéb hátra mint az, hogy ezen egyesült

államok egyikében telepedjék le, ott működjék, ott fejtsse ki szellemének összpontosított erejét, a roppant köztársaság többi területéről és az abban hullámzó áramlatokról pedig szerezzon magának bizonyos általános képet vagy átnézetet. Az alapos, mély tudomány tekintetében halljuk tehát hangoztatni az egyes emberre nézve a bölcsészet helyett egy szaktudományt, — a bölcsészet egyetemessége helyett pedig az emberi szellem műveltségének egyetemességét. És mind a szaktudomány, mind a műveltség egyetemessége kettős értelemben veendő: mai nap csudálkoznak, gondolkodnak, kutatnak, kritizálnak, bebizonyítanak, felfedeznek mindegyik szaktudományban, tehát mindegyikben a tanulónak nem csak bizonyos tartalmat, mint kész ételt, teljesen kiállított szövetet adnak át, hanem gyakorolják őt az elkészítés, feldolgozás titkáiban, alakjában, módszerében is. Hasonlóképen a műveltség egyetemessége nemcsak bizonyos encyclopaediában, az összes tudományok bizonyos tartalmi kivonatában áll, hanem kívánják, hogy azon ismeret, melyet az egyes szaktudományoknál megszerezniünk lehetséges, olyan legyen, hogy azok befolyjanak szellemünk alakjára is, vagyis egész észjárásunkra, gondolkodásunk módszerére, irányára, pontosságára, gyorsaságára és egyéb ügyességére, úgy hogy már e tekintetben nagy legyen a különbség a „művelt ember“ és a „műveletlen“ közt.

Csakugyan helyes az a nézet, hogy az egyes szaktudományok nemcsak tartalmuk fontossága és terjedelmessége által válnak ki, hanem bizonyos csoportjaik alaki tekintetben is különös előnyökkel bírnak, úgy, hogy azokat át lehet ültetni az egyik csoportból a többibe is és e módon mindegyik hatván szellemünk összerejére, épen azt nyújtják a gondolkodás általános kimívelésének, a mit régóta a bölcsészet ígért nyujthatni. Nézzünk kissé szélyel.

Ott vannak a tiszta matematikai tudományok, a szám- és mértan. Ezek tanítanak bennünket arra, hogy mi a teljes exactság, a föltétlen szükségképeniség és bizonyosság. Vegyünk csak oly egyszerű tételeket mint ez: az

osztandó mindig egyenlő az osztó és a hányados szorzatával. A ki ezen szavakat érti, az belátja, hogy ez nem lehet máskép, nem volt máskép, nem lesz máskép soha; ez föltétlenül szükséges, biztos. Ugyancsak feltétlen szükségképeniséggel és bizonyossággal bir tetsem e mértani axioma: a két pont közti legrövidebb ut az egyenes vonal — próbáljon, kinek tetszik, rövidebb utat kigondolni. Ilyen tételek és bizonyítások bizonyos sora vagy a tiszta szám- és mértanból való bizonyos tanfolyam a föltétlen szükségképeniség és bizonyosság általános fogalmát bevési eleménkbe és így a matematikai bizonyosság oly eszményképpé válik, melyet mindenütt, ha nem is elérni, de legalább többé-kevésbé megközelíteni iparkodunk.

De mit használna a szám- és mértan összefoglalt szükségképenisége és bizonyossága, ha nem léteznének valódi, physikai tárgyak, jelenségek, erők, melyekre méréseket, kiszámításokat alkalmazni lehet. A tiszta matematikai tudományokban teljesen hiányzik a valódi, tulajdonképeni tárgyi ténylegesség. Ellenben a folytonosan megújuló a próbát számtalanszor kiállott tárgyi tapasztalás, ténylegesség, valóság fogalmának a legmagasabb fokra menő fejlesztése a természettudományok műve, előnye. Ezen előnyöknél fogva a természettudományok széttépik a babona pókhálóját, ábrándos hypothesisek légvárát és utmutatást adnak nekünk arra, hogy minőnek kell lenni mindannak, a mit valónak ismerjünk el

Azonban a természettudomány, mig nevezett reális jellemvonásához hű marad, a jelen par excellence tudománya. Ha nem léteznék a történelem, azaz az emberiség történelme, aligha gondoltak volna az emberek a természet multjának tudományos kutatására. Létezik tehát a multnak is a maga par excellence tudománya, a történelem. Ez tehát mindenek előtt azon tudomány, a mely figyelmünket a magunk, családunk, népünk közvetlen jelene és multja vajmi szűk látköréből tereli messze, messze népek, századok, évezredek multjába. Feladata abban az, hogy ama népek és századok eleven, de hű képét varázsolja vissza; alapja: a mult idők bizonyos irott és egyéb ránk maradt emlékei. Sajátságos, nehéz feladat, mely az ember képzelődő és kombináló tehetségét nem kevésbé igénybe veszi, mint élesen megkülönböztető, kritikai értelmét, mert csak ezen adományok egyesülése által remélhetni, hogy végre világosan, biztosan és az igazsághoz híven olvashatjuk a történelem most egészen elsárgult, homályos, majd a legellenmondóbb állítások egész özönét ránk ömlesztő lapjait.

Ezen (egyébiránt minden tudományban, sőt egyszerűen mindenütt nélkülözhetetlen) kritikai, szétbontó, felaprózó szellem különös ápolója a nyelvtudományok tanulmányozása. Ott vitetik tőkélyre az összefüggő beszéd

értelmezése, kimagyarázása, ott az összefüggő beszéd alkatrészeire való széttzedése mondatok, szavak, szótagok szerint egészen az egyes betűk és a hangsúlyig — mind megannyi sarkantyúí, ébresztői, élesztői ezek az emberiség általános kritikai szellemének.

* * *

De mármost jön az érem másik oldala.

Mindez ideig úgy tekintettük a bölcsészetet, mint a mely pusztán költött érdemekkel vagy másokat illető babérokkal dicsekszik. De mostan szálljunk szembe a kicsinylőkkel, kik azt hiszik, hogy már egészen oda van a bölcsészet, hogy hire nyoma se lesz többé a szaktudomány és az egyetemes műveltség korszakában. Azt hiszik ezek a kicsinylők, hogy végezvén a gymnasiumot és ott megismerkedvén a nyelv- és természettudományokkal, a történelemmel és mathesissal, a mihez hozzájárul talán még a szépirodalom kiváló termékeinek ismertetése, egy kis zongorázás, franczia nyelven parlírozás, azután mint tetőzés valamely szaktudomány komoly tanulmányozása — mondom, azt hiszik a kicsinylők, hogy ilyenképen már megtettek mindent, a mit mai napság egy tudományos és egyszerűsersmind a magasabb műveltségben részesülő férfitól culturalis tekintetben követelni lehet.

De tévesen hiszik, hogy az óriás meghalt.

Csak szunyadozik.

És el fog jöni az idő, a midőn felegyenesedik, és azok a dörgő csapások, melyeket ő mér a századok felhalmozta tévedéseire, izzé porrá verik azokat, és kezében tartván a szellemi világ összefoglalt robbantó szereit, felrázza az emberiséget álmából és oda nyújtja neki, hogy szétugraszsa, szétzuzza mindazokat az ábrándokat, melyekkel az emberi szellem természeténél fogva körül van zárva és melyek szabad, biztos mozgását, haladását százszorta is gátolják.

Mert most mondjuk ki, hogy micsoda a bölcsészet jelentősége a jelen korban és a jövőben. Igenis a bölcsészet elfogadja a szaktudományok köztársaságát és az egyes emberre nézve egy szaktudományt és a sok tudomány bizonyos ismertetéséből magából előálló, alaki és tartalmi, magasa b b egyetemes műveltséget. De a bölcsészet maga ugy alakilag mint tartalmilag az emberi szellem egyetemes műveltsége legmagasa b b fokának tudománya.

Először alakilag.

A tudományok egyes csoportjainál uralkodó észjárás előnyei, a melyekre fentebb rámutattunk, kétségkívül egyesülnek és áthatják az összes gondolkodást már azon egyszerű ténynél fogva, hogy egy ember foglalkozik valamennyiökkel. De egészen más valamely módszer művelő hatása akkor, midőn csak vaktában gyakoroltatik, és egészen más akkor, midőn az észlelés és elmélkedés külön tárgyává tétetik és más módszerekkel szembesítettik. Csak ez utóbbi

esetben állhat tisztán előttünk és fejtheti ki egész erejét. Már e szempontból szükséges, hogy a vaktában előálló egyetemes alaki műveltség helyébe lépjen és örökre fenntartassék egy külön egyetemes művelés tan, egy oly tudomány, a mely valamennyi tudomány módszereinek tudománya. De midőn ez általános művelés tan valamennyi egyes tudományok sajátlagos módszereit kutatja, az eredmény nemcsak az, hogy jobban vagyunk tájékozva az egyes tudományokban gyakorlott kritika iránt. Igaz, hogy ez is már sok és az alaki műveltség egy oly külön nemét hozta létre, melyről máskülönbén sejtelmünk se volna. Értem egyelőre az általános művelés tan alatt az u. n. Aristoteles-féle logikát, mely daczára többrendbeli fogyatkozásainak beláthatatlan haszonnal járt a tudományok fejlődésére, világosítására és még most is egy egészen sajátlagos fermentumot ad az egyes ember gondolkodásának kiképzésére. Ki ne beszélne mai nap fogalomról, következtetésről, mód- és rendszerről, és ki ne tudná, mily fontos a fogalmak szoros meghatározására, a következtetések lánczolatának helyességére, a rendszeres fejtegetésre való tekintet. Pedig ez mind az Aristoteles-féle logika vivmánya, melyet nemcsak a szaktudományok sajátítottak el, hanem a mely az általános műveltség szólásmódjába is már átszivárgott anélkül, hogy külön tanulmányozása valaha felesleges lehetne. Mert a módszer külön tanulmányozása mindig nélkülözhetetlen a szellem legmagasabb alaki fejlesztésére.

De az egyetemes alaki művelés tanhoz nem csak az ókor öröksége, az Aristoteles-féle logika tartozik, hanem hozzá kell hogy járuljanak a Cartesiussal kezdődő újabbkori bölcsészet idevágó kutatásai, eredményei, melyeket a megismerés tan neve alatt szoktak egybefoglalni. E tekintetben a legismeretesebb könyv a Kant-féle „Kritik der reinen Vernunft.“ Már az így kiegészített egyetemes alaki művelés tan eredményei az egyes tudományokban gyakorolt kritikát messze túlszárnyalják, elannyira, hogy azokkal szemben minden egyéb kritika egészen eltölpül, ártatlan tréfának, gyermekjátéknak tűnik elő. Annak legjobb, vagy inkább legszomorubb bizonyítéka azon körülmény, hogy azok a kicsinylők, kik oly hamar el tudnak bánni az egész bölcsészettel, nem képesek összes gymnasiumi magasabb műveltségökkel, bele számítva még az Aristoteles-féle logikát is, megérteni a legmagasabb műveltség tudományának, a megismerés tanának, leg egyszerűbb, föltétlenül biztos tételeit sem. Mert azon magasabb és ezen legmagasabb műveltség közt az ó- és középkor és az újkor közti örvény tátong. A megismerés tan észjárása, szétbontási módszere — és erről szólunk mostan — teljesen elüt az eddig közkeletű módszerektől, bár éppen nem mondhatni, hogy nincs annak nyoma a mindennapi beszédben. Innen van, hogy ez idő szerint még lehetetlen

egy pár nagy vonásban a megismerés tan körrajzát adni, legjobb esetben — nevetségesnek tartanák, mulattató torzképet csinálnának belőle. Ugyan nem nevetséges-e azon lehetőséggel szembe nézni, hogy talán az egész világ csak álom, mely olykor szép, olykor pedig elég kellemetlen? Pedig a híres Cartesius, a kit rendesen az újabb bölcsészet atyjának neveznek és ki az u. n. analitikai mértan felfedezője volt, olyan lehetőségekkel, kételyekkel kezdte meg bölcsészeti elmélkedéseit. És vajjon megtudta-e oldani azokat a kételyeket? be tudta-e bizonyítani, hogy az elannyira valónak, kézzelfoghatónak tekintett világ nem pusztán emberi képzet, nem üres ábránd? Nem tudta. Az Isten jószágába vetett hit, mely szerint ha a világ nem volna való, létezésének csalfa képével nem ámitana bennünket az Isten — ez volt a komoly bölcsész végeredménye, melyből sejtetheti mindenki, hogy kételyei éppen nem nevetségesek. És a Cartesius által megindított kételyek végig húzódnak az összes újabbkori bölcsészeten, rá sütik bélyegöket mind e mai napig. Igen is, más tudományokban is működik az általánosan elfogadott tételek, tények iránti kételkedés, kritika, — fentebb reá is mutattunk. Ott dicsekszik teszem a történelmi kritika azon kifogásokkal, melyeket a Romulus és Remus és az összes régi római királyok létele ellen emel. De nem ártatlan mulatság-e az, midőn az újabbkori bölcsészeten higgadt komolysággal kérdésbe vonatik: vajjon létezik-e kívülünk akár egy ember is, vajjon létezik-e ezen föld, ezen világ-egyetem, vajjon volt-e egy tegnap és tegnapelőtt, a midőn mi valóságban már léteztünk, hát ha az mind üres képzet, ábránd, álom, délibáb volna? Tessék bizonyítani hogy nem az, hanem való! Világos, hogy minden idevágó kérdés szellőztetése és megoldása nélkül, teljes lehetetlen, hogy behatolhassunk az egyes szaktudományok legbensőbb természetébe, hogy érthessük, méltányolhassuk módszereik, bebizonyítási eljárásuk megbízhatóságát.

Mindezt figyelembe vevén, senki se fogja többé hinni, hogy az emberi szellem alaki műveltségének legmagasabb foka előállhat csak ugy magából, az egyes tudományokkal való megismerkedés által, az egyetemes tudomány vagy a bölcsészet régi eszméjének teljes mellőzésével. Hanem egészen ellenkezőleg látni való, hogy itt külön, de mégis egyetemes jelentőséggel bíró tudományra van és mindig lesz is szükség, mely oly értelemben a tudományok tudománya, hogy az egyes tudományok módszereit kutatja egészen a legmélyebb forrásukig az emberi észben. Ez a tudomány a logika és a megismerés tan egyesülését és a bölcsészet egyik főrészt képezi és fogja mindig képezni.

Mindez még világosabbá válik, ha figyelembe vesszük a következőt, a mivel egyszersmind áttérünk a műveltség legmagasabb fokának azaz a bölcsészetnek alakjáról annak tartalmára. (Folytatjuk.) Dr. Vellentszény Mór.

Uti emlékek s a belmissió *)

(4-ik folytatás.)

A belmissió és keresztyén intézmény. Ha az apostolokat megannyi missionáriusoknak tekinthetjük: a belmissió előképeit a diakónusok és diakonissák eljárása s működésében találjuk fel. Ma azonban a változott viszonyok következtében a réginel nagyobb tér nyílik a belmissió előtt s nagyobb tevékenységet is kell annak kifejteni, mert az élet, a társadalom, a maga szervezetében sokkal komplikáltabb, mint a minő volt a keresztyénség első századaiban. A belmissió tehát: azon a szeretet főparancsából eredő eljárása és működése az egyháznak, mely szerint ez, a benne létező vagy lappangó keresztyénelenes irányzatok ellen folytonosan hat, működik és térít, felkeresve az elveszettet, javítva a bűnöst, védve az elhagyottat, vigasztalva a siránkozót, ruházva a ruhátlant, táplálva az éhezőt, terjesztve, és eljuttatva oda is az isteni kijelentésen alapuló keresztyénség áldásait, a hová ezek a rendesen alkalmazott eszközök (igehirdetés, kegyszerek) által el nem jutottak volna.

Látható, hogy igen nagy, s még folyvást nagyobbodik a mező, a melyen a belmissió működik s erejét kifejti. Hatása két tekintetben feltűnő. Ez ugyanis nemcsak azokat boldogítja, a kiket megtérített, vagy megmentett; hanem azokat is, kik a belmissió céljainak megnyeretvén, ezáltal érzik, tapasztalják, mily szép és nemes dolog e jótevés, mily dicső feladat a samaritánusi szerep, a rideg önzés, felfuvalkodás, vagy embergyűlölet helyett. Így az áldozatra kész szeretet, napról-napra több embert meghódít és boldogít, mert nem annyira a jótéteményt elfogadni jó, hanem sokkal jobb azt gyakorolni.

Vannak azonban engesztelhetetlen kritikussai ugy a külmint a belmissiónak. Amazt felesleges pénzparlárásnak tekintik; ettől, bár nem tagadják meg az intentio nemes voltát, sokkal többet követelnek mint a mennyit elérhet. Kivált az a legszokottabb ellenvetés a belmissióra vonatkozólag, hogy míg a nép alsó osztályán, ennek erkölcsi és értelmi nyomoruságán igyekszik segíteni: a felsőbb köröktől, melyekben az erkölcsi sülyedés hasonlóul meg van s amaznál inkább inputálható, egészen elfeledkeznek. És az az ellenvetés a szeg fejére is talál. Mert meg kell vallani, hogy a felsőbb körök romlott légköre iszonyu ártalmára van a vallásos életnek. A hal is a fejétől romlik. A hatalmasok palotái mintha ki lennének véve a belmissió hatása alól Angliában is. E körülmény azonban, nem az eszközök roszaságát, hanem csak elégtelenségét mutatja. A társadalomnak, az egész életnek, keresztyén szellemben való átalakítása oly roppant nehézségekbe ütközik, hogy ezeken a belmissió még eddig alkalmazott eszközei diadalt nem vehettek.

Mindez azonban a megindított nagymérvű tevékenységet, épen nem bénítja, sőt több lévén a nehézség és akadály, ezt annál inkább fejleszti és fokozza. Isten országának ügye elvégre is győzelmet fog venni, s ez a meggyőződés folytonosan tápot nyújt, az erőfeszítésre és kitartásra. Angliában megvannak arról győződve, hogy a socialis kérdést és bonyodalmakat csakis a keresztyénség van hivatva megoldani.

Hadd álljon itt már a belmissiónak általam Edinburgban észlelt néhány intézményeinek ismertetése. Ilyenek:

*) Lásd a 9-ik számot. Jelen közlemény főpontjai: Mi a belmissió? kettős hatása; ellenvetések; a társadalmi kérdés egyik megoldója. Vasárnapi iskolák, önkénytes tanítók, tanmodor; meghonosítás nálunk. Vasárnapi iskolai irodalom; gyermek-cultus; hol állunk mi?

1. A vasárnapi iskolák (Sunday vagy Sabbaths schools). Az iskolázásnak ez a neme, az illető congregatio templomával összefüggő, vagy ahhoz közel levő tanteremben folytatattatik a délutáni istenisztelet végeztével. A vasárnapi iskola vezetője, felügyelője, az illető lelkész, ki a tanítást imával nyitja meg, majd kijelöli az éneket, mit a növendékek s a vasárnapi iskolai tanítók együtt zengedeznek. Csak ezután veszi kezdetét a tanítás. A növendékek apró csoportokra oszlanak, az önkénynt vállalkozó férfiak, és nők vezetése alatt hallgatva ezektől, az illető vasárnapra kiszabott hibliái rész vagy részlet magyarázatát. A tanítás socratice folytatattatik, s körülbelül 1½ óráig tart, a mikorra, a kijelölt szentirati rész, alaposan ismeretve, értelmezve, s tartalma betanulva van. Ekkor ismét a lelkész veszi át a vezérszerepet, ki ugyan a tanítás alatt a különböző csoportokat, folytonosan figyelemmel kísérte, s a hol kellett utasítást adott, s a tanítás eredményéről az egyes csoportoknál meggyőződést szerzett. Most ismét kijelöl egy éneket, s buzgó imádsággal rekeszti be a tanítást. Megjegyzendő, hogy a tanítóknak külön nyomott utasítás adatik, minden vasárnapi iskolai órára (Notes for Teacher) viszont a növendékek részére, külön nyomtatvány (scholars weekly Leaflet); amaz a vezérkönyvnek, ez a kézikönyvnek felelven meg. Ez felette praktikus gondolat, mert ha a tanítók változnak is, a tanítás fel nem akad. Az pedig nem szorul dicséretre, sem magasztalásra, hogy a közönség mily melegen érdekl magát ezen ügy iránt. Láthatni az ily önkénytes, ad hoc tanítók között, sokszor igen előkelő állású férfiakat versenyezve a tanítás terén a kereskedővel vagy iparossal; láthatni tisztos matrókákat és viruló hajadonokat, odaadással és szeretettel foglalkozni a gyermekekkel. Ez általában az egész Angliában kedvencz foglalkozása a felnőtteknek. Erre pedig — a mint szavahihető emberektől hallottam — maga a királyné (the most beloved queen = a legszeretettebb királyné) ad jó példát, ki nyári mulató helyein időzve, a közeli gyülekezetek valamelyikében, kivált ezelőtt örömet tanítgatott a vasárnapi iskolában. Hogy ez mily elragadó példaadás a leghatalmasabb nép uralkodójától: ehhez nem kell kommentár. Áll itt is: „totus ad exemplum regis componitur orbis.“ — Ha mi is meg akarnók honosítani ezen a vallásos élet fejlesztésére oly igen szükséges és hathatós intézményt: alig lehetne ezt létrehozni, a vallás, a keresztyénség ügye iránt érdeklődők, tettelegesen segédkezése nélkül. Az egész heti tanítás alatt tönkre fáradt tanítóinktól, kivánni sem lehet a vasárnapi tanítást. A lelkészek többségénél bizonynyal meg lenne a készség, e tekintetben is az örömmel szolgálatra. Csakhogy egy, vagy két ember mit lenne képes tenni egy roppant gyülekezet vasárnapi iskolájával, a csoportokra osztást hogy vinné keresztül, mely nélkül egy időben, nagy számú növendékeket tanítani nem lehet? Segélyt kellene tehát keresnünk vallásos érzelmű intelligentiáknál. A kezdet, az ily irányu követelés, vagy kapacitálás, eleinte nehéz, de még se lenne talán kivihetetlen. A kik ily célra vállalkoznának, azoknak a lelkész adhatna előleges információt, vagy épen tanítást is a biblia egyes helyeinek értelmezésében. Csak a munka elkezdése lenne nehéz. A tanítással is ugy vagyunk, hogy a foglalkozás, a siker szemlélete meghozza, s aztán fokozza a kedvet, a törekvést.

A skótoknál, valamint Angliában is felette elterjedt, ugy szólván divattá lett foglalkozás a vasárnapi iskolai tanítás. — Errenézve „metropolitan és provincial meeting“-ek („fővárosi és vidéki gyűlések“), „associatiók“ léteznek, melyek által az ügy organizálva van, s az egész munka összhangban tartatik.

Külön vasárnapi tanfolyam nyitattik a felsőbb és alsó osztályu tanoncok számára (Sunday schools for the upper classes — for middle class etc.) Egész irodalma is van, ezen intézménynek. Több idevágó folyóiratot hoztam magammal. Ilyenek: „Egyházi vasárnapi iskolai Tár“, „Vasárnapi iskolai Tanító“, „A tanító tárháza és kincstár a működő vasárnapi iskolai tanítók számára“, „az angol preszbiteri egyház hírnöke és missiói értesítője“ stb.)* A felnőttek számára is egész roppant készlete van, a vasárnapi vallásos, vagy ismeretterjesztő, de mindig keresztyén szellemű olvasmányoknak. Ilyenek: „Sunday at Home“, „Sunday Magazin“ („A vasárnap otthon“ „vasárnapi tár“), mely utóbbiban, Dr. Blaikie magyarhoni utazásáról is közölt vázlatokat 1877. aug. és szeptemberi füzet; lásd jelezését Ev. Prot. Lap 1877. év 40-ik számában). A gyermekirodalom ide vonatkozó ága is óriási választékkal kínálkozik; ilyen a „Child's Companion“ (Gyermek Társa), „The Children's Friend“ (a gyermekek barátja) stb. valami elbájoló gyöngédséggel bírnak a gyermekek számára (a gyermek isteni tiszteletekre) írott beszédek (adress) mint a milyenek olvashatók T. Bolton e részben classicus munkájában, melyből lehet hogy egyszer mutatványt is fogok közleni.

Nem hozom fel azt a kérdést: hogy hol állunk mi e tekintetben? csak azt konstatalom, hogy a legkomolyabban kellene gondolnunk gyermekeink vallásos szellemű nevelésére egy a népiskola, mint a középtanodában, egyrészt a vasárnapi iskola behozatala, másrészt tiszta ker. szellemű gyermek irodalmi művek létrehozása által.

Ha a németekről az mondatott közelebbi roppant hadviselésök után, hogy diadalaikat néptanítóknak köszönhetik: úgy tetszik nekem, hogy Anglia resp. Skócia vallásos ereje és diadalaiból, a vasárnapi iskolai tanítóknak oroszlanrész jut.

(Folyt. köv.)

Csécsei Miklós.

Észrevételek Kármán József „Tapasztalataim“ című cikkére.

Napjainkban egymást érik a keserű panaszok, fájdalom, jalkiáltások, a vallásos buzgóság hanyatlása, s egyházunk szomorú jövője miatt? Mint a lapokban, úgy köz- és magánhelyeken, sokan értekeznek efélékről, azok okairól; egyik a lelkipásztorokat vádolja hidegséggel, közönyösséggel, másik a prot. népben, ismét másik a napról-napra súlyosbodó anyagi helyzetben keresi és véli feltalálni az emésztő rosznak gyökerét. A panaszokdók nem mulasztják el a sebek leleplezése alkalmával, gyógyító balsamot is ajánlani azoknak orvoslására.

Legujabban a Prot. Egyházi és Iskolai Lap 11—12-ik számában Kármán József ur terjeszti elénk, az egyházi élet mezején több éveken át szerzet „tapasztalatait“ a prot. templomokról, isteni tiszteletéről a prot. lelkészek felől. Óhajtja nyilvánosságra hozni „tapasztalatait“, mert — ugymond — „a tapasztalat, az igazság kutfejének tekinthető.“ Tapasztalatainak előadása közben, elmondja nézeteit, melyek szerint az egyházi élet és vallásosság, amaz említett legközvetlenebb műszereit, reformálni óhajtáná.

*) „The Church Sunday school magazin“ „Sunday School Teacher.“ „The Teacher's Storehouse and Treasury of material for working Sunday School Teachers.“ „The messenger, and missionary Record of The Presbyterian Church of England“ stb.

Legyen szabad az említett cikket röviden ismertetni, s arra néhány szerény megjegyzést tenni.

A „tapasztalatok“ első része, a prot. templomokról szól, felmutattatván a különbség, a róm. kath. és prot. templomok között. Tökéletesen igaz, hogy a prot. templomok a róm. katolikusokéival szemben feltűnést a szemlélő előtt egyáltalában nem keltenek, sem nem tárgyai oly mértékben a bámulatnak. De kérdem, hárul-e ebből amazokra valami nagy haszon és reánk nézve legkisebb kár is? Van-e üdvös hatása egyházi életünkre és a vallásos buzgóság emelésére annak, ha valaki midőn templomunk mellett elmegy, így kiált fel a verbászi csinos templom szemlélőivel: „no ez már szép templom, ilyet még nem láttam!“ Ártásunkra van-e ez nekünk, s van-e okunk pirulni, ha „róm. kath. lakostársaink, a kik szép templomokhoz vannak szokva, csufolják az oly igen egyszerű, rideg protestáns templomokat?“ Én azt mondom hogy éppen nem; sőt ha olyan eset adja elő magát, hogy egy prot. ember temploma, saját füle hallattára, egy róm. kath. vagy bármi más hitfelekezetű egyén által megcsufoltatik: az a prot. ember, mindenkor nyugodt szívvvel, nemes önérzettel mondhatja el: igaz, hogy egyszerű és semmi külső látható fényvel nem tündöklök e mi templomunk; de mégis jól esik nekünk abban imádni az urat, mert ez a miénk, a mi őseink vére hullása tette azt széppé és ragyogóvá, melyet az üldöztetések, a létérti küzdelmek sötét korában ontottak. Könnyű dolog, cifra templomokat, aranyozott katedrákat állíttatni, szemek csiklándoztatására azoknak, kiknek gazdag kincs-halmaz áll rendelkezésükre; nekünk nincsenek százezreket jövedelmező fekvő vagyonaink, melyekből pompás templomokat építtethetnénk, de ha éppen volnának is, nem fordítanánk mi azt arra, mert a külfény, a szemet kápráztató cifraság, valódi puritán, protestáns lelkünknek, valamint semmiben, úgy templomainkban sem kedves. Van azért egy kis aesthetikai érzékünk nekünk is, szeretjük a tisztát, a csinost, da mindamellert az egyszerűt, s prot. templomaink jelen állása, ha nem mindenütt is, kevés igazítással, szerény igényünknek megfelel. Belső szépségben, lelki dicső fényben gyönyörködünk, s ennek felvirágoztatására, nincs szükségünk aranyozott szószékekre, azok tezején piros subás angyalokra s több efélékre; ha szívünket, lelkünket akarjuk nemesíteni s lélekben a mi Istenünkhöz akarunk emelkedni, mindezekre nézve nem látjuk szükségesnek, hogy ragyogó csillárok, fülsiklándoztató orgonahangok közé gyülekezzünk; itt nem érjük célunkat, mert a költő szavai errenézve is igazak: „szemeink gyöngék s a fény megvakít.“ Idvezítőnk sem kereste a fényes termeket, pompás palotákat, hanem a tenger sima tükörén, Isten szabad ege alatt, az anyatermészet kebelén s a mezőnek himes virágai között tanítá a sokaságot. A tüzelekü apostol Péter Jeruzsálem piacán szólott először a sokasághoz, mégis azonnal 3000 lélekben talált követésre az isteni ige, a keresztyének másfél századon át nélkülözték a templomokat, megelégedvén a legegyszerűbb magánimahelyekkel, mégis megszilárdult, s teljes erőben diszlik ma is a keresztyén anyaszentegyház. Hiába csináltatnánk fényes templomokat, ha kihalt a hivek szívéből a vallásos érzület, és jaj neked prot. egyház! ha hiveid, nem belső buzgóságtól indítatva, hanem az aranyozott szószék, festett ablak üvegek, kiczifrázott falak és arany kalászszal himzett bársonytakarók szemlélésére mennek a templomba. Ha mindazok, miket K. J. ur elsorol — templomaink szépítésére, — jótékony hatással lennének a vallásos élet mezejének felvirágoztatására, mennyivel vonzóbbak lennének a mű-

vészi remekek, szobrok és elragadó festmények, s ezen az alapon, miért ne vihetnénk be templomainkba azokat is? ámde ez visszalépés, romanizmusba sülyedés lenne ismét. A ki tehát örömet, gyönyörűségét találja az eféle tárgyakban, az keresse fel a világvárosok műcsarnokait, de a prot. templomba ilyen célból ne térjen be senki, hanem induljon oda tiszta szívvvel, belső buzgósággal, s belépvén oda ne a kultúrgyakon legeltesse szeméit, hanem feledve mintegy a földieket, lelki szeméit irányozza azon szebb haza felé, a melybe való eljuthatásra, utat és eszközöket mutat neki — Krisztus evangyélioma alapján — az urnak szolgája.

(Vége köv.)

Marjai Péter.

B E L F Ő L D.

Lelkészképeségi vizsgálatok, és lelkészfelavatási ünnepély Debreczenben.

A lelkészképeségi második vizsgálatra május 9 én jelentkeztek 24-en, u. m. Varga Bálint, Venetiáner Sándor, Orosz István, Ladányi Gyula, Méhész Lajos, Bódi Zsigmond, Bör János, Gerőcz Lajos, András Kálmán, Rácz Lajos, Kémeri Ödön, Sipos János, Bernáth Lajos, Szentgyörgyi Zsigmond, Kovács Bertalan, György Ferencz, Páll Lajos, Keresztesi Sándor, Szalárdi Antal, Kovács Károly, Szőke József, Csatári Ferencz, Szikszai Kálmán, Balogh Ferencz s. lelkészek, kik közül tanult Bécsben 1, Budapesten 1, S.-Patakon 8, Debreczenben 14, s mindnyájan képesítetteknek találtattak.

Az első vizsgálatra május 10-én előállottak 15-en, u. m. Ács András, Nagy Illyés, Szűcs József, Nyikos Sándor, Nagy József (főiskolai senior), Kertész István (a jènai egyetemből haza érkezett akadémikus), Szele György (debreczeni s. lelkész), Madarász Lajos, Szabó István, Szatmári Sándor (Bécsben folytatja tanulmányait mint végzett hittanuló), Szondi Géza, Molnár Mihály, Székely Ferencz, Szendi János, Darabánt Gusztáv atyafiak, kik mindnyájan Debreczenben tanultak és képesítetteknek találtattak.

Az egyházkerületi gyűlés május 11-én d. e. 9 órakor Révész Bálint és Dégenfeld Imre gróf elnökletök alatt szabályosan megnyitvatván, lelkészfelavatásra a nagy templomba mentek át a gyűlés tagjai és a felavatandó lelkészek. A templom s karzattai telve voltak.

Egyházi beszédet tartott Szilágyi Márton csökmői (előbb debelliácsi) lelkész I. Tim. 1. 4. alapján, „Ne légyetek foglaltosok hiában való beszédekben, melyek kérdéseket támasztanak inkább, hogy nem mint Istenben való épülést, mely hit által vagyon“, fejtegetvén, hogy az Istenben való épülést a) hit nélkül nem, hanem b) csak hit által lehet elérnünk.

Érzés és tüztelt előadása jó hatást tett, a beszédnek voltak megkapó részletei... a buzgóság és szellemirány méltánylást érdemelt ki. Püspök ur felavató beszéde kötelességre buzdító s valódi jézusi szellemtől áthatott volta miatt elmét és szívet egyiránt lekötött. A felavatási ünnepély d. e. 10 órakor kezdődött s déli 12 és fél órakor végződött.

Mely után a gyűlésteremben vett megilletődve búcsút püspök ur a felavatottaktól s bocsátá őket el áldáskivánatok közt.

Felavattatott 62 lelkész, kiknek nevei következők: N. bányai egyházmegyéből Hajdu Albert misztótfalui, Molnár Lajos homoki, Nagy Elek kispaládi, Szabó József adorjáni, Tóth Dániel nagykölcsi lelkészek. Máramaros-ugocsai e. m. Tóth Ferencz técsői lelkész, Beregi e. m. Kallós Tivadar be-

regzsászi, Simon Andor tarpai, Vajas Sándor tákosi, Csór Zsigmond t.-szalkai, Dávid Lajos benei, Tariska Lajos balameri, Szabó József kigyósi lelkészek, Nagykárolyi egyházmegyéből Papp Arthur mátészalkai, Szenczy Ferencz ilki, Kéry Pál paposi, Csépké Péter ricsei, Lengyel Sándor mándi, Nagy Bernát csengeri, Nagy László nagyari, Nyiri Gyula rapolti, Sárközy Ignác p.-daróczi, Zámory Béla csaholczi, Széles Pál óvári, Kormány Károly borsovai lelkészek. Bihari e. m. Józsa Gábor n.-szántói, Nagy Sándor váncsodi, Vadon Miklós nyüvedei, Bugyi Mihály h.-közujlaki, Falusi Károly fugyii, Vári János révi, Kun Béla nagyváradi, Bedő Károly csatári, Nagy Lajos belényesi lelkészek. Heves-nagy-kunsági e. m. Kovács Zsigmond t.-igari, Szabó László t.-czeghi lelkészek. Nagy-szalontai e. m. Balogh Ambrus h.-böszörményi, Nyeste István leányfalvai, Győri József tárkányi lelkészek. A szabolcsi e. m. Hoffman Dávid n.-ujvárosi lelkész. Békés-bánáti e. m. Szilágyi Márton debelliácsi (Csökmőre most választatott meg). Ambrus István battonyai, Bodnár Endre kunágotai, Szigeti Elek előbb rittbergi, most már zsakai lelkészek. Érmelléki e. m. Molnár János diószegi, Vecsey Sándor asszonyvásári, Végh Lajos félegyházai, Fazekas Imre érkeserüi, Debreczeni László bályoki, Sipos János tóti-i lelkészek. F.-szabolcsi e. m. Dus György besztereci, Nagyváthy Ferencz kéki, Porzsolt József mándoki, Porzsolt Ádám eperjeskei, Kovács Péter ajaki, Bakó Károly gyulaházai, Czövek János komorói, Nagymáté Albert k.-létai, Kajazi Mihály piricsei, Tomori Endre szabolcsi lelkészek. Somogyi Pál t. képezdei tanár, Venetiáner Sándor pancsovai lelkész.

Önkormányzati jogkérdés és a vasárnap-ügy tárgyalása

a tiszántúli ref. egyházkerületi közgyűlésen.

A lelkészképeségi vizsgálatok és lelkészfelavatás miatt a tiszántúli ref. egyházkerületi közgyűlésen a tárgyalások rendes sora csakis a gyűlés 2-ik napján május 12-én vétetett fel megszakitás nélkül. Az első napi gyűlésről előzményül ki kell emelni, a bihari egyházmegye ufolag választott segédgondnokának Tek. Ritók Zsigmond urnak hivatalába beigtatását. Egy gondolkodó, komoly, buzgó és alapos férfit nyert benne egyházkerületünk, az eskütétel után tartott székfoglaló beszéde engedte láttatni szabadelvű s mégis keresztyéni és protestáns érzületét s eszmevilágát. Igen óhajtható, hogy a nagy figyelemmel hallgatott beszéd a nyilvánosságnak adassék át. Buzgó világi kormányzó tagoknak, „regentes presbyteri“, mint nevezé a nagy Kálvin, az ügyek élére állása volt s lesz egyik leghathatósabb felszülője a protestáns egyháznak.

A koránál és érdemeinél fogva is méltán „venerabilis“ Hajnal Ábel esperes urnak megjelenése gyűlésünkön, hová őt a jeles Szalai István nem várt hirtelen elhalálózása s a megújuló közbizalom hivta el, szintén kellemes batásu volt és a multak szép emlékét eleveníté fel.

Reméljük, hogy e gyűlés menetéről s tárgyalásairól pontos és szabatos tudósítást adhatunk később, ezuttal csak egy pár fontos tárgy megvitatásának rövid rajzára szoritkozunk.

A vallás és közoktatási miniszternek 24448. sz. a. 1877. szept. 30-án kelt válaszeirata az osztály összevónás, jogakadémiánkon a magántanulás s általában a legfőbb felügyelet és prot. önkormányzat tárgyában mint közérdekű tárgy kiválólag magára vonta a figyelmet. Mondatik a leiratban,

a közép és felső tanintézetek irányában a 90-91-ik 26. t. cikk-beli állami legfőbb felügyeleti jog kölcsönös körvonalai részletesen sehol nincsenek körülírva; nem mondatik ama t. cikkben, hogy az evangélikusok a megállapított rend alól kivételeket alkothatnak, kedvezményeket engedélyezhetnek; a prot. autonomia oda nem terjedhet, hogy kivételes határozatai az állami iskolákban is érvényeseknek tekintessenek; az állami tanrendhez alkalmazkodni a felekezeti iskoláknak saját érdeke kívánja, önkénytelen lemondás az önrendelkezésről, ha iskolai saját érdek követeli azt, megszűnik jogfeladás lenni; az állam beszüntetvén a magán jog tanulóságot, a felekezeti iskoláknak sem engedélyezheti azt. Püspök ur előre bocsátá, hogy a protestáns egyház törvényen igen, de miniszteri rendeletekkel kormányoztatni nem akar, a százados gyakorlat és tudomány megadta már a legfőbb felügyelet mivoltának körvonalzását. Kulini Imre segédgondnok a min. leirat által alkotmányos egyházjogunkat sértve látja, pártolja a tanügyi bizottság betérjesztett véleményét, melyszerint felírás intéztessék a miniszterhez óvástétel mellett. Kántor Sámuel s. gondnok állítja, hogy a miniszter nem magyarázhatja a maga kényekedve szerint a legfelsőbb felügyeletet, hová vezetne ez? addig terjed az csak, hogy iskoláinkban oly tudományok ne taníttassanak, melyek törvényellenesek; ő is erélyes felírást sürget. Sillye Gábor s. gondnok pártolja jogaink épségben tartása végett a felírást. Hajnal Ábel esperest mondja: bölcsen történt az, hogy legkisebb részletekig nem iratott volt körül a legfőbb felügyelet, azért nem történt az, mert specialitásokba bocsátkozni, és mélyen a jogokba nyulni nem is feladata a legfelsőbb felügyeletnek, fel kell írni. Farkas Antal ügyvéd és képviselő igen fontosnak tartja a szőnyegen levő kérdést, a miniszter ur erős állást vindikál magának egyházkerületünk ellen, holott a felügyelet csak általános ellenőrzési jog akart lenni; az utat, melyen juthatunk el a célhoz, nem szabhatja ránk a miniszter, annyival kevésbbé, mert tapasztalhattuk évek óta, mennyi ingadozásokot mutat maga a kormány is a választandó utakban tanügyeket illetőleg, ily ingadozás tapasztalható ma is. Ha a miniszter tehet kivételes esetekben engedményeket, ezt mi is vindikálhatjuk magunknak, alkalmazzuk is jövőre... kivéve ha ellenkező törvény hozatik. Részletes körvonalzást másképp mint a százados gyakorlat tette, mi nem akarunk. Az országgyűléshez írjunk fel, ez utasítsa a minisztert. Ármós Bálint világi jegyző szerint helyes az, hogy a szuperintendia küzdjön a hatalom túlterjeszkedése ellen, de csak annyira menjen a küzdelemben, hogy az eredménytelen ne legyen: most az országgyűléshez felírásnak sikere nem volna. Mi megtagadjuk a magán jogtanulás engedélyzését, ez jogunk, de azt nem kívánhatjuk, hogy a miniszter a mi rendszerünket fogadja el. Szóló csak jogfentartást követel. Révész Bálint szükségesnek tartja álláspontunk jelzését. Kulini: ha a miniszterhez intézendő feliratunknak nem lenne meg kívánt fogantja, akkor írjunk fel az országgyűléshez. Barthá Mór: egyidejűleg miniszterhez és országgyűléshez kívánja a felírást. — Elfogadtatott a tanügyi bizottság javaslata, melyszerint csak a miniszterhez küldessék ezuttal a felírás, kimondatván benne az is, hogy kerületünk a tanfolyam hallgatása nélkül miniszterileg engedélyezett vizsgákat (a mi szerintünk egy értelmű a magánvizsgákkal) jogtani intézeteiben nem enged meg, miután az általunk korábban gyakorolt magánvizsga engedélyzési jogunkat a miniszter többé el nem ismeri; egyszersmind mindenféle scholasticus okoskodás, mely a protestáns iskolaügyi autonomia ellen a miniszteri leirat-

ban foglaltatik, kellőleg megcáfoltassék s való értékére szállítassék le.

Vasárnap-ügy. A debreczeni és bihari egyházmegyék indítványozzák, hogy az egyházkerületi közgyűlés a minisztérium utján eszközöljön ki oly országos törvényt, mely a vasárnapok rendszeres megünneplését rendelje el, ennél fogva a községekben a vasárnapi munkák, a vásároknak vasárnapokon tartása, a korcsmákban a vasárnapokon tartatni szokott bálók s többefélék korlátoztassanak és tiltassanak el. Kántor Sámuel javálja: az egyházmegyék forduljanak a visszaélések esetén a politikai hatóságokhoz, hogy ezek rendőrileg intézkedjenek a vasárnapi csend és rend megóvására. Czelder Márton lelkész előadja, hogy a nagybányai egyházmegye is országos intézkedést sürget e fontos tárgyban, mert ha semmi gát nem emeltetik a kormány részéről a vasárnap megszenteltségellenítése ellen, még szomorúbb mérveket öltend az Elnök Gróf szerint maguknak az egyháztagoknak kell e célból társulni s példával menni elő. Litkei Péter megróvja magát Debreczont, a mint a lapokban is megróva volt a nagyvásár s más alkalomból, mert ő is rossz példával megy elő. Ne tegyük lépést felfelé, ha magunk nem hatunk, semmi törvény nem lesz képes célhoz juttatni. Pápai Imre esperes: társadalmi uton lehet előkészíteni a fontos kérdést; mivel azonban falvakon s másutt hatósági összejövetelek épen vasárnapra is tétetnek s zajos mulatságok és egyebek engedélyeztetnek, szükségesnek látja a politikai hatóságok megkeresését. Révész Bálint teljes öntudattal s nyomóssággal adja felvilágosításul, hogy a nagyvásár alkalmával minden lépést megtett ő a városi hatóság előtt, ott is meglátszott a jóakarát, csak hogy váltólejáratú idő is levén a nagyvásár Debreczenben, de meg már nem volt elég idő, a vásár visszahirdetésére, maga az országos vásár rendje megmásítható ezuttal nem volt; egybíránt az ünnep első napja a vasárnap itt teljesen meg volt óva, a vásárnak semmi látszata sem tűnt elő, s a templomok ép úgy, mint máskor, sőt jobban telve voltak. Ő is azt ajánlja: magunk kezdjük meg a vasárnap megülését; helyesli, hogy az egyházmegyék keressék meg a megyei hatóságokat, s csak ha e lépés sikerre nem vezetne, forduljunk a törvényhozáshoz. Czelder: kimondatni kívánja, hogy a két egyházmegye indítványa és kezdeménye örömmel vétetik tudomásul. Kiss Áron esperes nyilvánítja, hogy a szatmári egyházmegyében is megpendített a a kérdés, hogy meg kellene keresni a politikai hatóságot, ők azonban a politikai hatóság közbejöttét nem helyeslék, mert ott sikerre nem számíthatnak; azt mutatná a megkeresés, hogy nincs bennünk erő a vasárnap megtartására; ők nem is tartják helyesnek, hogy politikai hatóság decretálja a vasárnap megtartását; tegye meg minden lelkész és egyház a maga körében a mi kell, s főleg adjon példát. Sillye Gábor ez ügyben régóta s újabb időben kelt kormányrendeletekre hívja fel a figyelmet. Ritók Zsigmond: nem arról van szó, hogy a politikai hatóság beavatkozása kéressék, hanem hogy hártsa el az akadályt. A sürgetést ne mellőzzük, nekünk hatni kell. A vasárnapi magán munkát a mi illeti, nem remél sikert, nyilvános munkák végzésénél jogositva van felszólalni az egyház. A korcsmai botrányokat, zajos és botránkozató munkákat el lehet tiltatni törvény által, a korcsmákat is be lehet záratni istentiszteleti időkben, a mit a regále e zárlat által vesztene, nyeresemény lenne erkölcsi oldalon, az erkölcsi súlyedést okozó dolgokat nem szabad tűrni. Litkei: ez kevés! a hol gyár van, ott nem tesznek semmit. Kiss Albert lelkész oda is hatni kíván, hogy a felsőbb

politikai hatóságok utasítsák oda a községeket, hogy vasárnap községi gyűlések ne tartassanak.

E fejtegetések után a határozat következőleg mondott ki: „Ezen egyházkerületi közgyűlés szükségesnek, sőt haszthatatlannak tartja, hogy a vasárnap és ünnepnapoknak ezen napok keresztyén jelentőségéhez képest komoly megünneplése társulati uton lehetőleg biztosítottassék, ennél fogva felhívja az esperesti és lelkészi kart s az egyes egyházak presbyteriumait, hogy e tekintetben minden lehető utat és módot kíséreljenek meg és használjanak fel s e nemes célból alakuló társulatok at mozdítják elő; a mely helyeken pedig tapasztalják, hogy társadalmi és egyházi uton e tekintetben kellő eredmény nem éretnek el: s a vasárnap és ünnepnapok nem méltólag ünnepltetnek meg, sőt nyilvánosan megrontatnak, a polgári hatóságot keressék meg közkerkölsiség biztosítása szempontjából szükség lendő óvó intézkedés megtétele végett.“

Keresztyéni örömmézzel telünk el, hogy e felette fontos társadalmi, emberiségi és valláserkölcsi ügy a tiszántúli egyházkerület által felvétellett s a kezdeti lépés megtétellett. Ha ez európai nagy kérdés tisztázása végett előértekezlet előzte volna meg a közgyűlési tárgyalást, lehet, még több is vitethetett volna ki. Itt az idő komolyan hozzá látni a vasárnap megszenteléséhez, az erők egyesítése céljából elsőrangú szükség: vasárnap-ügyi társulata alkotása, mely ágazzék el országszerte s tegye érintkezésbe magát a külföldi ily célú egyletekkel, s lépjen be társulati közege, szerve által a magyar ref. egyház is a „nemzetközi vasárnapi federációba“, mely már él és működik s Genfben, mint központ, készíti elő a kontinenssi közvéleményt, s a következő vasárnapügyi nemzetközi kongressust. — Szoritkozunk csak a vasárnapra, a hetednapu nyugnap, az urnap az, a melynek megtartása joggal követelhető fenn, lenn egyaránt. Egyéb ünnepek kérdésébe nem kell bemenni. A vasárnap egyetemes keresztyén nap a mívelt világon, emberiségi nap, a többi ünnep már pártikulárizmusba taszítaná le a főkérdést.

Kapcsolatban felemlitjük a „helvét központi bizottság“ tól Debreczenbe épen most küldött művet „Der Sonntag, sein menschliches und göttliches Recht von K. Rohr, Pfarrer, Herausgegeben von Comite für Sonntagsheiligung in Bern.“ — Zweite umgearbeitete Auflage. Schaffhausen, 1878. Verlag von Carl H. Mann. 8r. 115 l. Szakaszai I. A vasárnap mint szükséglet és jótétemény az emberekre nézve. II. A vasárnap mint Istennek rendelése, s isteni joga. III. A vasárnapnak milyennek kell lenni. IV. A vasárnap milyen most. V. Az állam és a vasárnap. VI. Az egyén és a vasárnap. VII. A vasárnap és a társulás, vasárnapi egyletek.*)

B. F.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Térkép és kérelem. Tisztelettel kérem a nagytiszteletű Esperes urakat, nemkülönben lelkésztársaimat. általában mindazokat, kik a „tiszántúli reform. egyházkerület Térképe“ iránt érdeklélnek, hogy előfizetéseiket, vagy megrendeléseiket megtenni ne késlekedjenek. — Mindaddig, mig legalább 300 előfizető vagy megrendelő nem lesz, a térkép megjelenése biztosítva nincs, s a megrendelések elkészése csak

*) Jó volna ha lelkészi értekezleteken s irodalmilag ismertetné egy-két ügybarát e röpiratot, szerkesztő szívesen kölcsönzi oda a példányt.

annak munkába vételét hátráltatja. H.-Szoboszló, 1878. május 14. — Zsigmond Sándor.

— T a n á r - E g y e s ű l e t. A „tiszántúli ref. egyházkerületi tanár-egyesület“ alapszabályzata az utolsó órában terjesztetvén a kerületi gyűlés elé, érdemleges határozatot felette hozni nem látott célszerűnek, amennyiben ez egyesület-, ha megerősítetést kér a kerülettől, valamint alapszabályzata irányában több fontos elvi kérdések merülhetnek fel, mikbe a kevés számra olvadt gyűlés nem bocsátkozék. Találólóg vettetett fel a kérdés is, maga a czim „kerületi tanár-egyesület“ és csak pusztán „tanárokok egyesülete“ nagy fokú különbséget foglal magában s a „kerület“ jelző megtartása vagy mellözése szerint változhatik az új intézmény irányában a szuperintendentiának mint hatóságnak viszonya. Ha egészen szabad és független egyesület akar lenni, akkor megerősítésre semmi szükség, a pusztá tudomásvételre a publicitás elég. Az Egyesület azért szervezheti magát, szervezze is. Ne féljünk a szabad társulástól a gyámkodás keresése a gyorsabb mozgás akadályozója lehetne.

Balogh Ferencz. felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Pályázat

a kismarjai ref. rektorságra — nagyobb fitanítóságra. — Fizetése: 1) 180 frt 90 kr. és még beszálló diákok ellátására 16 frt 60 kr. 2) 10 köblös föld; adóját az egyház fizeti. 3) 38 és fél köből kétszeres búza, 4) Mindenik tanítványától (számuk most 30 körül) 1 véka kétszeres búza. 5) Egy öl tűzifa. 6) Száz kéve nád vagy az ára: 5 frt 25 kr. 7) A temetési szokott stólák

Kötelességei: a 4 felsőbb osztályu fiuk tanítása az egyházkerületi tanterv szerint; kántorság és orgonázás; temetéseknéli szolgálat, és a canonica órákon kívül is — szükség esetén — prédikálás.

Figyelmeztetésül: Jelenben van kántor-orgonista a kisebb fiuk tanítója: tehát csak ennek változása esetén lesz köteles a rektor orgonázni.

A pályázati iratok jun. 1-sejéig alulirtohoz beküldendők. Kis-Marja, 1878. ápril. 28.

3—3

Könyves János,
ref. lelkész.

2—2

P Á L Y Á Z A T

a fejer-gyarmati ref. egyházban levő *segédlelkész-tanítói* állomásra.

70—80 figyermeket, 2—6-ig osztályig, a szatmári egyházmegye által megszabott tanterv szerént tanítani, és szükség esetében a lelkész helyett papi szolgálatot teljesíteni.

Fizetés: 400 o. é. forint évnegyedes részletekben fiendendő készpénz, 6 köből buza, 3 öl kemény tűzifa és az iskola épületben egy szobából álló lakás.

A pályázók bizonyítványaikat f. évi május 21-ig a ref. lelkészi hivatalhoz küldjék el.

Pályázhat minden ref. papjelölt, ki legalább az előlelkész-képességi vizsgát letette.

Fejer-Gyarmat 1878. május 1.

Illyés István
ref. lelkész és egyházmegyei főjegyző